

T ng t th trn Cu Git huyn l Qunh Lưu, Nghệ An v hng ty theo đường 537A l đn x Qunh Chu (xa gi l làng Tam L) s gp ng ba Tun. Trên qung đng chccy s ykhch b hành s phi tro qua bangn trung: trung Th, trung ch và trung L Da đn Tam L. Hai bn đng l nhng đi ni trp trung và thng non xanh mt mt. Truông L Da ch dài hn cy s thuc làng Tam L, xa kia ni rng rm rp và nhiu th d có tiếng, vì th, làng Tam L có ba bn phng sn. Phía bn trái con đường ngược ln Tun hin cn du tch mt con sng ct đng đao xuyên qua hai ngn trung đ. Đó l công trình va giao thông va thy li rt ln mt b đang d của thi nha H. Cách đó không xa v hng đong nam l ni Bt Ngu, ni mang du n huyn thoại của mt ông vua ci cách -H Qu Ly. Trong dân gian cn truyn tng nhiu huyn s v trung L Da và ni Bt Ngày và làng Bu Đt-ni cn th hai vua (H Qu Ly và Quang Trung) cng l qu hng H QuyLy.

H Qu Ly l mt ng vua tài nng xuất chung. Trong khong 35 nm quyn chnh  triu Trn và triu H, ông dt tng bước tin hnh mt lot nhng cuc cải cách rng ln v hành chnh, kinh t, vn ha, x hi... Tuy nhiên, nhng cuc cải cách tch cc y l quá sm nn không đng chp nhn. Việc đc đao sng xuyên qua trung L Da ni sng Thi (sng Cu Git) vi sng Hiu lm đng vn ti thy t miền Tây v miền Đông Ngh An, cng l phng tuyn đ chng gic Minh. V con sng đang d y cng l công trình thy li đa nước sng Hiu v ti cho vng Qunh Lưu, vn rt thiu nước. Tuy nhiên công trình to ln y b bl 600 năm nay khi ch nhn của nó b gic ngoixm đnh bi.

H Qu Ly sinh ra và ln ln l Thanh Hoa nhng ng t bn đi ca ng l làng Bu Đt, x Qunh Lâm, huyn Quỳnh Lưu, tnh Ngh An. Sau khi trut ngi nhn ln làm vua đng mt nm thì nhng ngi cho con l H Hn Thng ri lm Thi thng hong cng coi việc nước theo truyn thng triu Trn. Ba năm sau, ng v làng Bu Đt đ cng c li đn th và các ngi m của các v tin bi. Mt hm ng nm mng thy mt ông già cm gy trc g vào đu và nói:

- Ngi có công vi xa tc, nhng không được lòng dn. Ngi s b khn nu không nghe li ta.

- Tha c, sao th ? H Qu Ly cung kinh hi.

- Chôn sống hàng trăm ngi (ca h Trn)  Đn Sn, xây thành đào sông, làm đng, đánh chim Chiêm Thành... Bách tính vt v.

- Vng th a c, by gi phi làm gì ? H Quý Ly vn cung kính hi.

- Hãy tr li đt này.

Tnh mng, H Quý Ly hiu ý ông già trong mng. Ngay sau đó, H Quý Ly cho xây dựng  Ngh An nhu căn c đa đi phó với quân nhà Minh đang lm le xm lc nc ta. Không hiu gic m đó là có tht, hay H Quý Ly dng ln đ d b thc hin ý tng ca mìnhs.

Ông đã cho xây dựng  Bàu Đt mt căn c đa nh là mt kinh đô chin lc. Ông quyết định đào sông Thái kéo dài v phía Tây đ ni với sông Hiu, đa mt phn nc sông Hiu đ v sông Thái. Sông Hiu là con sông có lu lng nc ln là nhánh chnh đ v sông Lam. Khi sông đào hoàn thành s là mt công trình có ý nghĩa v giao thông, kinh t vừa là hào ly phía Bc bo v cho căn c đa chin lc Bàu Đt.

Truông Lá Da thuc làng Tam Lý mà làng Tam L có đa th rất cao, đc v nh nóc nhà ca huyn Quỳnh nn nc  đó chy v ba phía: Bắc, Tây, Nam. Phía Bc đ v sông Mai, phía Nam đ v huyn Din Chu; phía Tây đln vùng Ph Qu. Vì có truông Lá Da nn nc  Tam L không chy v phía Đông. Tht him thy  mt vng nào trong nc ta, nc li t phía Đông chy ngc t đông ln Tây. Tc là, nc  Tam L t đu nguồn khe Bun, chy ln khe Son ri đ vào sông Hiu thuc th xã Thái Hoa. Nc chy ngc, nn dân thng  đây hay nói trng v vy H Quý Ly cho đào sông là đ nc khi chy ngc. Ý tng đào con sông này là sn phẩm của mt b óc siêu phm. Nh vy công trình sông đào này xuyên qua đc Truông Lá Da ti đm phn thy là đu nguồn khe Bun ca làng Tam L, sau đó ch cn h đ cao ca đáy khe Bun và đáy khe Son thì nc sông Hiu s ào t chy xuôi v phía Đông đ vào sông Thái, ngang qua phía Bắc làng Bàu Đt.

H Quý Ly đã huy động hàng vn dân phu khp nc vi gng gnh, cuc xng và binh ngũ chnh t v đây đ thc hin hoài bo của mình. Khi công cuộc đào sông đn giữa truông Lá Da vi độ sâu khong 25-30m thì sc cùng lc kit. Tng si mt mi, dân phu cht chóc thm vì đói rét, m đau và thú d. Trong lúc đó, gic Minh bt đu m màn cuc tn công xâm lc nc ta. M ca H Quý Ly vô cùng lo lắng cho vn mnh ca h tc và ca đt nc, bà đã nghĩ ra mt diu k là ly nc vang đang đêm bí mật đ xuống đn sông đang đào d giữa truông Lá Da và phao tin lên rng: sông đào đã chm phi "mch rng", nên dng ngay việc đào sông. Đc tin, nhà vua tr cho ngi đi kiểm tra và thy có hin tng đó, lin thành báo với Thái thng hoàng H Quý Ly và cho dng ngay việc đào sông.

Có mt ngn núi đng thng hình chiếc nón úp nm giữa vùng Bàu Đt và truông Lá Da. Tng truyn khi công trình bc vào giai đoạn quyết liệt thì trong một đêm ti tri bng nhiên gió ni m m, mây đen vn v, sm vang, chp git đn khi tri sáng thì ngn núi nh b ai un khom, lng ngoảnh v Bàu Đt ni H Quý Ly đang . Thy chuynl, dân trong vùng dt tên là núi Bt Ngùy (cũng có ngi gi là t Ngùy). Cái tên gi đó không hiu ngi đt có dng ý gì nhưng cũng gi cho ngi đi suy ngm.

Ngày nay, khi đn giữa truông Lá Da ta thấy có mt vực sâu hun hút, chy ngon ngoèo, đó là du tích con sông đào d dang của nhà H. Núi Bt Ngùy cnh đó vn sng sng giữa đng lúa và đang quay lng v Bàu Đt.

Qua huyn thoại Truông Lá Da - Núi Bt Ngùy ta thấy mt t duy siêu phm ca H Quý Ly. Nu sông đào thành công thì đây là mt công trình mang nhiều ý nghĩa v kinh tế quân s, dân sinh. Nhng trong điều kin v k thuật, công c cũng nh sc ngi thi y thì việc đào sông là việc làm vc mo him. Công trình đang d là vi thiêng thi, đa li, nhân hòa đu không thun. Trc ht là tri không thun, th hin  ngọn núi Bt Ngùy bng nhiên quay lng v Bàu Đt. Th hai là đa không li, vì sông đào phải đi qua mt vùng núi non him tr, thú d quy phá, li chm phi mch rng. Th ba là nhân không hòa. Vì nhân dân cn oán thn việc nh cc p ngi nh Trn và đang trong lúc gic phng Bc lm le xm lc li b hao công, tn ca vào việc xây dựng nhiều công trình ln.

Truông Lá Da, núi Bt Ngùy và sông nhà H, mt di sản d dang him clmcho ai đqua ni đây đu phi suy nghĩ v đt nc và con ngi./.

Trn Ngng

 NGAY NAY